

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

**Srovnávací vězeňství, postavení české vězeňské
služby mezi evropskými vězeňskými systémy.**

Bakalářská práce

Vedoucí diplomové práce
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracovala
Sabina Meluzínová

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Srovnávací vězeňství, postavení české vězeňské služby mezi evropskými vězeňskými systémy zpracovala samostatně a použila jsem pouze literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 26. dubna 2011

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za pomoc při realizaci bakalářské práce.

Současně s tím děkuji své rodině za pomoc, které se mi od nich dostalo při zpracování bakalářské práce. Této pomoci si nesmírně vážím.

Sabina Meluzínová

Obsah práce

Úvod.....	5
1. Pohled do historie českého vězeňství.....	6
1.1 Historický vývoj soudnictví a vězeňského systému českých zemí	6
2. Současné vězeňství v České republice	10
2.1 Vymezení základních pojmů z oblastí vězeňství	10
2.2 Současný vězeňský systém České republiky	13
2.3 Problémy současného vězeňského systému	22
2.4 Evropská pravidla pro vězeňství	25
3. Vězeňské systémy ve vybraných evropských zemích.....	27
3.1 Slovensko	27
3.2 Polsko	30
4. Srovnání vězeňských systémů vybraných evropských zemí.....	33
4.1 Stanovení výzkumných otázek.....	33
4.2 Srovnání vězeňských systémů v ČR a sousedních zemích	34
Diskuze.....	37
Závěr.....	39
Resumé.....	40
Summary	41
Seznam použité literatury a zdrojů.....	42

Úvod

Od počátku lidských dějin jsou lidé nuceni bránit sebe a svůj majetek. Pokud došlo k nějakému ohrožení, byli nuceni se bránit. Se vznikem prvních společenství tak tato obrana dostávala kolektivní charakter a bylo v zájmu skupiny, aby se v ní nevyskytovaly negativní vlivy. Postupný historický vývoj zapříčinil i změnu této obrany, která se s nástupem křesťanství a později demokratizací radikálně měnila. Původní tresty, a to i v předosvícenské společnosti, měly za úkol trestat, oproti moderním vězeňským systémům, které se snaží spíše o nápravu a předcházení trestných činů.

Různý historický vývoj s sebou přináší pro současné evropské vězeňské systémy především diferenciaci. Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala popsání a srovnání vězeňských systémů tří států, a to Polska, Slovenska a České republiky. Předpokládám, že nejpodstatnější rozdíl bude v Polsku, neboť společná historie se Slovenskem znamená i mnoho podobných pravidel pro vězeňství.

Práce se bude nejprve zabývat historickým popisem vývoje soudnictví, trestů a vězeňství na českých územích. Následovat bude popis nejdůležitějších složek současného vězeňského systému v České republice, zejména Vězeňské služby, a aspektů samotného výkonu odnětí svobody. S ohledem na charakter a téma práce budou dále popsány základní pilíře vězeňských systémů na Slovensku a v Polsku. Použity budou nejaktuálnější dostupné údaje, především poté ročenky jednotlivých vězeňských služeb dotčených států.

Samotnému srovnání vězeňských systémů bude věnována jedna kapitola, ve které shrnu nejzásadnější shody a rozdíly. Na konci práce tak budou zodpovězeny předem definované výzkumné otázky týkající se srovnání vězeňství v ČR, Slovensku a Polsku.

1. Pohled do historie českého vězeňství

1.1 Historický vývoj soudnictví a vězeňského systému českých zemí

Počátky vývoje soudní soustavy na našem území spadají do období Velké Moravy. V devátém století existoval ve střední Evropě slovanský stát, který byzantský císař Konstantin Porfyrogenetos nazval Velkou Moravou. V jeho čele stál kníže, jenž ve svých rukou soustředil vojenskou, správní, soudní a zřejmě i zákonodárnou moc. Následující vývoj ovlivnil příchod Konstantina a Metoděje kolem roku 863, kdy zejména Metoděj dosáhl přeložení sbírky církevních a světských zákonů, které bylo možné aplikovat ve Velkomoravské říši. V podstatě se jednalo o upravený překlad byzantské Eklogy, zákoníků císařů Lva III. Isaurského a Konstantina Kopronymy z osmého století. Po zániku Velkomoravské říše v desátém století slouží právo k ochraně ideologických a ekonomických zájmů vznikající společnosti na našem území. Samozřejmě bylo právo směřováno spíše k ochraně práv privilegovaných vrstev společnosti. Na nově vznikajícím území stál kníže z rodu Přemyslovců, který spravoval nejvyšší vojenskou, správní, finanční i zákonodárnou moc. Do poloviny třináctého století se soudnictví odehrává pouze na panovnickém dvoře. V druhé polovině třináctého století se soudnictví osamostatňuje zřízením zemského soudu. Postupem času přibývají soudy v centrech hradské správy, vrchnostenské soudy a soudy krajských poprávců. Tento vývoj přerušilo období husitů, v němž bylo dosavadní právo nahrazeno právem řízeným tzv. božími zákony. Upravená podoba, která částečně odstraňovala nerovnost, byla roku 1436 přijata jako základní zákon země. Roku 1517 bylo stanoveno, že měšťané patří před městské soudy a šlechta před zemský soud. Důležitým milníkem ve vývoji českého soudnictví byl rok 1548, ve kterém vznikl apelační soud. Ten, přes svůj původní mnohem optimističtější plán, byl odvolacím soudem českých městských soudů.

Zásadním momentem v historii trestání na českém území byly bouřlivé události doby bělohorské, s kterými přišla změna v charakteru zemských soudů. V té době již zemské soudy musely vycházet z platných psaných právních předpisů a nemohli tudíž rozhodovat svévolně. Především byl překvalifikován význam hrdelních trestů, kterých

začalo ubývat. Osmnácté století poté charakterizuje doba reforem, jež si kladly za cíl především zkvalitnit soudnictví. Skutečnost, že se již netrestalo převážně hrdelními tresty, měla spolu se začínající průmyslovou revolucí takový dopad, že se v čím dál větší míře užívaly tresty odnětí svobody. Odsouzení se tak stávaly levnou pracovní silou.

Velkým problémem však byl nedostatek kvalifikovaných soudců a přísedících. Skutečnou změnou v duchu osvícenského absolutismu tak byla reforma z roku 1787, která přenesla řešení kriminálních deliktů na takové soudy, které budou vybaveny zkušenými a řádně placenými muži. Začaly se tedy objevovat kriminální soudy v krajských městech. V polovině devatenáctého století působilo v Čechách dvacet kriminálních soudů, šest na Moravě a dva ve Slezsku. Jím odvolací poté byly apelační soudy (v podstatě se jednalo o vrchní kriminální soudy).

Milníkem se poté stává hospodářská krize, která vyvrcholila roku 1848 buržoazní revolucí, jež usilovala o odstranění feudálních přežitků a přípravu optimálních podmínek pro rozvoj kapitalismu.

Základem novodobého soudnictví bylo císařské nařízení ze 14. Června 1849. Nejnižší jednotkou se staly okresní soudy činné jako samosoudy řešící méně závažné delikty. Později, v roce 1873, bylo rozhodnuto, že budou pověřeny jen stíháním přestupků. V srpnu 1868 dochází k definitivnímu oddělení soudnictví od politické správy. Tato reforma byla později přijata i novým československým státem. Roku 1855 vznikají krajské soudy, v Praze a Brně tzv. zemské soudy. Apelační soudy se staly vrchními zemskými soudy (taktéž v Praze a Brně). V této době byla také zřízena státní zastupitelství pro hájení státních zájmů. Poslední významné přednovorepublikové právní řády vznikaly právě v tomto období. Správa vězeňství byla v letech 1865 – 1867 svěřena ministerstvu spravedlnosti.¹

---

¹ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Vyd. 1. Praha: Rybka Publishers, Knižní klub, 1999, 463 s. ISBN 80-242-0087-2.

Demokratické zásady nového československého státu uzákonila ústavní listina z února 1920. Moc soudní patřila do čtvrté hlavy, která ji rozlišovala takto: *Soudní moc v civilních právních věcech přísluší soudům civilním, a to buď řádným, nebo mimořádným a rozhodčím, soudní moc ve věcech trestních přísluší občanským soudům trestním, pokud není zvláštním zákonem přikázána trestním soudům vojenským, nebo pokud věci tyto nemají býti podle všeobecných předpisů projednávány v trestním řízení policejním nebo finančním.*² Ačkoli měl nový stát novou ústavní listinu, konkrétní trestní zákony převzal z již zaužívaných rakousko-uherských norem. Ministerstvo spravedlnosti na počátku dvacátých let začalo pracovat na novém zákoníku, který by nahradil zastaralé normy. Avšak světová situace a především blízkost Hitlerovského Německa způsobila, že tyto připravované změny nestihly být přijaty. Namísto toho přichází protektorátní uplatňování práva, které mělo prakticky zcela v rukou gestapo.

Po skončení války bylo nutné obnovení vězeňství založeného na demokratických principech. Z tohoto důvodu spadá znovu vězeňství pod ministerstvo spravedlnosti.³ Avšak po únorovém převzetí moci komunistickou stranou se vězeňská zařízení (včetně pracovních táborů) staly nástrojem politické moci. Do věznic se tak dostávali lidé za své politické si občanské přesvědčení, které se neshodovalo s tehdejšími režimem. Po vzoru SSSR tak byla funkce věznic spíše přetvořena ve funkci odstrašující a eliminační (pro odpůrce režimu). V tehdejší vězeňském systému ani tak nešlo o rehabilitaci (napravení) vězňů, ale spíše o zastrašení podobně smýšlejících lidí. A tak dochází po listopadové revoluci roku 1989 k dalšímu milníku ve vězeňském systému, podobně jako po rozpadu Rakouska-Uherska. Změny, které tehdy nastartovaly, pokračují dodnes.

Základním rozdílem mezi historickými a moderními vězeňskými systémy je v tom, že dříve nešlo o rehabilitaci viníků, jako spíše o jejich eliminaci. Tomu také odpovídaly tresty.

---

² Zákon č. 121/1920 Sb. Ústavní listina Československé republiky

³ Zákon č. 112/1945 Sb. Dekret prezidenta o správě soudních věznic a trestních ústavů

Za zmínku také zcela jistě stojí amnestie⁴, kterou po Sametové revoluci vyhlásil prezident Václav Havel. V důsledku toho bylo z věznic propuštěno mnoho obětí komunistického útlaku. Současně s tím nedošlo k vykonání několika trestů smrti, které byly změněny na trest doživotního odnětí svobody.

---

⁴ Amnestie je akt prezidenta republiky, kterým hromadně promíjí nebo zmírňuje tresty (resp. jejich důsledky) uložené určitému okruhu pachatelů trestných činů, anebo nařizuje nezahajovat či zastavit jejich trestní stíhání.

2. Současné vězeňství v České republice

2.1 Vymezení základních pojmů z oblastí vězeňství

Problematika vězeňství s sebou přináší nutnost správně pojmenovat pojmy, které se jí bezprostředně dotýkají.

Věda, která se zabývá výkonem trestu a jeho účinky se nazývá *penologie*. Penologie jako nauka o výkonu trestu a jeho účincích (z lat. Poena = trest) se zaměřuje na jiné aspekty problematiky trestních sankcí. V užším slova smyslu se penologie zabývá reálným výkonem trestů a ochranných opatření, v širším pojetí je do ní zahrnována i oblast alternativních sankcí. Těžištěm penologie je zejména zkoumání nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁵

Průběh trestního řízení

Trestní řízení vůči konkrétní osobě počíná zahájením trestního stíhání. Trestní stíhání se zahajuje *usnesením policejního orgánu (vyšetřovatele)*, které musí být doručeno stíhané osobě. Ta se poté nadále označuje jako *obviněný* (hovorově se stále užívá termín z dřívější úpravy trestního řádu, kdy se jednalo o sdělení obvinění). Jakmile je skončeno vyšetřování a státní zástupce podá na obviněného *obžalobu k soudu*, hovoří trestní řád o *obžalovaném*. Poté, co o vině a trestu bylo rozhodnuto pravomocným rozhodnutím soudu, je osoba, na níž rozhodnutí soudu dopadá, označována jako *odsouzený*.⁶

---

⁵ MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 75 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 132. ISBN 80-210-1248-X. S. 3

⁶ MATOULEK, Josef a Helena SEJKOROVÁ. *Právní rádce odsouzeného*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 223 s. Praktik. ISBN 978-808-7212-89. S. 12

Odnětí svobody

Odsouzený, který byl pravomocně uznán vinným, tak dostává trest adekvátní povaze činu, který spáchal. Mezi nejčastěji používané tresty za trestné činy patří odnětí svobody. Odnětí svobody tvoří, ačkoli soudy stále více používají tzv. alternativní sankce, základní pilíř v systému trestních sankcí v ČR. Nepodmíněný trest odnětí svobody znamená obrovský zásah do práv a svobod odsouzeného představovaný fyzickým omezením svobody pachatele. Toto fyzické omezení se provádí ve státním zařízení proto určeném a to ve věznici. Jelikož je základním znakem každého trestného činu možnost udělení nepodmíněného trestu odnětí svobody, bývá tento trest označován také jako univerzální. Tento trest se uděluje pouze v případě, s ohledem na zásadu ekonomie (hrozby) trestní represe, nepostačuje-li k dosažení účelu trestu uložení jiného trestu (u kterého se nepoužije odnětí svobody) – zejména u trestu za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje tři roky.⁷ Pokud se tedy pachatel dopustil takového činu, který svým charakterem nezavdává důvod pro nepodmíněné odnětí svobody, zpravidla odchází od soudu s trestem podmíněným, popř. pokutou a podobně.

Na druhou stranu se v novelizovaném trestním zákoníku vyskytuje horní hranice trestu odnětí svobody, což je sazba 20 let. S ohledem na závažnost trestného činu mohou soudní orgány využít i tzv. výjimečného trestu, který umožňuje vyšší sazbu, konkrétně 20 až 30 let, popřípadě doživotní trest. Odnětí svobody na doživotí je alternativou neexistujícího trestu smrti a z toho důvodu bývá také nazýván sociálním trestem smrti.

Odsouzený k odnětí svobody na doživotí může být propuštěn nejdříve po odpykání alespoň dvaceti let odnětí svobody.⁸

---

⁷ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1. S. 573

⁸ Trestní zákoník, § 88 odst. 5

Vězeňská služba

Pro účely praktického vykonání rozhodnutí soudních orgánů stát disponuje vězeňskou službou. Vězeňská služba je ozbrojeným bezpečnostním sborem, který zajišťuje výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a výkon trestu odnětí svobody a v rozsahu stanoveném tímto zákonem ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti.⁹ Úkoly vězeňské služby zajišťují ve vězení vězeňská stráž, správní služba a Institut vzdělávání a pověřené orgány. Vězeňskou službu řídí generální ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Generální ředitel odpovídá ministrovi za činnost Vězeňské služby.¹⁰ Detailní vymezení Vězeňské služby v kapitole Současný vězeňský systém v ČR.

Výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon 169/1999 Sb. (s účinností od 1. 1. 2000). Tento zákon nahradil již velmi zastaralý zákon z roku 1965. Nový zákon klade důraz zejména na vyváženost všech složek trestu a požaduje přiměřenost trestu s ohledem na závažnost trestného činu a osobu pachatele.

Práva a povinnosti odsouzených jsou stejná ve všech typech věznic¹¹: 2 balíčky ročně (u mladistvých 4), 3 hodiny návštěv měsíčně (u mladistvých 5), neomezená korespondence, v odůvodněných případech možnost použít telefon ke kontaktu s blízkou osobou. Umožněn je i tzv. místní výkon trestu odnětí svobody v obcích a zřízení věznice v objektu, který není vlastnictvím státu.

Základní povinnosti odsouzeného: odsouzený je povinen dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy příslušníků Vězeňské služby, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, dodržovat zásady slušného jednání s dalšími osobami a zachovávat ustanovení vnitřního řádu věznice.

---

⁹ Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky

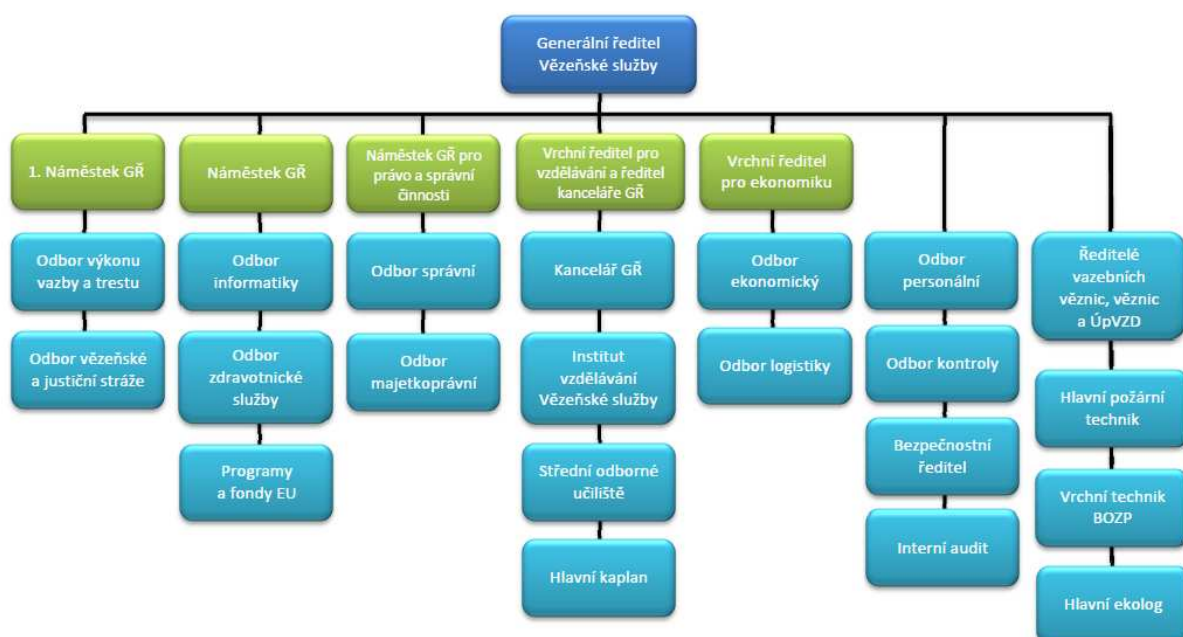
¹⁰ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1. S. 1239

¹¹ tamtéž. S. 1275

2.2 Současný vězeňský systém České republiky

Současný vězeňský systém, který vychází ze zákona č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážích České republiky, upravuje vymezení povinností Vězeňské služby a tím i charakter vězeňského systému. Předtím, než se další část práce bude věnovat samotnému vězeňství ve věznicích, je nutné popsat základní organizační složky Vězeňské služby ČR (viz. Obrázek č. 1).

Obrázek č. 1: Organizační schéma Vězeňské služby

Zdroj: Ročenka Vězeňské služby 2011

Vedoucím představitelem vězeňské služby je **generální ředitel**. Generální ředitel jmenuje a odvolává ředitele vazebních věznic, věznic, ústavu zabezpečovací detence, středního odborného učiliště a Institutu vzdělávání Vězeňské služby, kteří jednají a činí právní úkony za VS ve všech jim zákonem vymezených oblastech. Stanovené

úkoly zajišťují ve Vězeňské službě vězeňská stráž, justiční stráž, správní služba a pověřené orgány Vězeňské služby.¹²

Vězeňská stráž střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu trestu odnětí svobody a výkonu zabezpečovací detence, střeží vazební věznice, věznice a ústav zabezpečovací detence a je-li povolána k plnění úkolů justiční stráže, střeží budovy soudů, státních zastupitelství a ministerstva spravedlnosti. Při této činnosti zajišťuje stanovený pořádek a kázeň.

Justiční stráž zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva spravedlnosti a v jiných místech jejich činnosti. Je-li justiční stráž dočasně povolána k plnění úkolů vězeňské stráže, střeží vazební věznice, věznice a ústav zabezpečovací detence, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu zabezpečovací detence. Při této činnosti zajišťuje stanovený pořádek a kázeň.

Správní služba rozhoduje ve správním řízení podle zvláštních právních předpisů a zabezpečuje organizační, ekonomickou, vzdělávací, výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost.

Samotný výkon trestu odnětí svobody se vykonává ve **čtyřech typech věznic**¹³:

- **Věznice s dohledem** (sem soud zpravidla zařadí takového pachatele, kterému byl uložen trest za přečin spáchaný z nedbalosti a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin)
- **Věznice s dozorem** (sem soud zpravidla zařadí takového pachatele, kterému byl uložen trest za přečin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin)

---

¹² *Vězeňská služba: Statistická ročenka* [online]. 2011[cit. 2012-04-22]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf. S. 10

¹³ Trestní zákoník, § 56 odst. 1 a 2

ve výměře nepřevyšující tři léta a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin)

- **Věznice s ostrahou** (sem soud zpravidla zařadí takového pachatele, kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin, a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro přečin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem)
- **Věznice se zvýšenou ostrahou** (sem soud zpravidla zařadí takového pachatele, kterému byl uložen výjimečný trest, kterému byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, kterému byl za zvlášť závažný zločin uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu)

Odsouzení v typech věznic*

Typ věznice	Počet odsouzených	
	občané ČR	cizinci
mladiství	152	1
dohled (A)	694	27
dozor (B)	8 498	522
ostraha (C)	9 643	480
zvýšená ostraha (D)	1 063	122

Zdroj: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

Přehled věznic v působnosti Vězeňské služby ČR

Generálnímu ředitelství Vězeňské služby ČR podléhají následující věznice, vazební věznice a detenční ústavy¹⁴:

- Věznice Bělušice

---

¹⁴ MATOULEK, Josef a Helena SEJKOROVÁ. *Právní rádce odsouzeného*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 223 s. Praktik. ISBN 978-808-7212-899. S. 199 - 200

- Vazební věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno
- Věznice Břeclav
- Vazební věznice České Budějovice
- Věznice Příbram
- Věznice Horní Slavkov
- Vazební věznice Hradec Králové
- Věznice Rýnovice
- Věznice Jiřice
- Věznice Karviná
- Věznice Kuřim
- Věznice Kynšperk nad Ohří
- Věznice Rapotice
- Vazební věznice Liberec
- Vazební věznice Litoměřice
- Věznice Drahonice
- Věznice Odolov
- Věznice Mírov
- Věznice Nové Sedlo
- Vazební věznice Olomouc
- Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava
- Věznice Oráčov
- Věznice Heřmanice
- Vazební věznice Ostrava
- Věznice Ostrov nad Ohří
- Věznice Pardubice
- Věznice Plzeň
- Vazební věznice Praha Pankrác
- Vazební věznice Praha Ruzyně

- Věznice Stráž pod Ralskem
- Věznice Světlá nad Sázavou
- Vazební věznice Teplice
- Věznice Valdice
- Věznice Vinařice
- Věznice Všehrady
- Věznice Znojmo

V rámci Vězeňské služby ČR je rovněž zřízen Institut vzdělávání vězeňské služby ve Stráži pod Ralskem.

Činnost vězeňské služby

Vězeňská služba zajišťuje kromě výkonu trestu odnětí svobody i výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a v rozsahu stanoveném ZVS také ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti.

Vězněné osoby

	ženy	muži
dospělí	1 552	21 962
mladiství	15	187
chovanci*	1	20
celkem	23 737	

* zabezpečovací detence

Zdroj: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

Hlavními činnostmi Vězeňské služby podle ZVTOS jsou střežení odsouzených, dozor nad nimi, zajištění metod zacházení s odsouzenými za stanovených podmínek výkonu trestu. Pokud jde o výkon trestu odnětí svobody, Vězeňská služba podle tohoto

ustanovení plní mj. následující úkoly, jejichž prostřednictvím realizuje výše uvedené hlavní činnosti¹⁵:

- a) Spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu trestu odnětí svobody,
- b) Střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu trestu odnětí svobody,
- c) Prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,
- d) Provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu trestu odnětí svobody,
- e) Vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu trestu odnětí svobody,
- f) Provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody,
- g) Zabezpečuje vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody,
- h) Poskytuje zdravotní péči ve svých zdravotnických zařízeních osobám ve výkonu trestu odnětí svobody a v případě potřeby zabezpečuje specializovanou zdravotní péči v mimovězeňských zdravotnických zařízeních,
- i) Ve spolupráci s Policií České republiky se podílí na odhalování a předcházení trestné činnosti osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

Vývoj počtu zaměstnanců vězeňské služby se od roku 2000 neustále pohybuje okolo 10 a půl tisíce zaměstnanců, přičemž k 31. 12. 2011 to bylo 10573 zaměstnanců, resp. 6695 příslušníků a 3878 občanských zaměstnanců.

---

¹⁵ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 228 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-807-3577-063. S. 8

Život odsouzeného k trestu odnětí svobody

Odsouzení, kteří si odpykávají svůj trest v některé z výše uvedených věznic, mají specificky upravený denní režim. Při jednání s nimi jsou respektovány takové principy justice, které zdůrazňují cílový stav, kdy si pachatel trestného činu uvědomí své pochybení a tudíž i odpovědnost za ně, vykazuje snahu o nápravu důsledků a v neposlední řadě se také dokáže po propuštění normálně začlenit do společnosti.

Výkon trestu zahrnuje programy zacházení, pracovní aktivity, speciálně-výchovné aktivity, vzdělávání, zájmovou činnost a trénink utváření vnějších vztahů. Součástí programů jsou arteterapie, psychoterapie, psychorelaxační techniky, právní a sociální poradenství, protidrogová poradna a komunitní setkání.¹⁶

Velmi důležité je ve vězeňském systému také **zaměstnávání odsouzených**. Díky práci tráví odsouzení smysluplně svůj čas, přičemž z odměny za práci mohou hradit náklady spojené s výkonem trestu a také umořovat dluhy vzniklé trestnou činností. V současnosti není zákonem stanovena povinnost pracovat, což je jedním z velkých problémů vězeňského systému, neboť aktivně zaměstnaných vězňů jsou zhruba jen tři pětiny.

Zaměstnanost

	stav
zaměstnanost odsouzených v březnu 2012	56,95 %
průměrná zaměstnanost v roce 2011	59,63 %
průměrná zaměstnanost v roce 2010	62,35 %
průměrná zaměstnanost v roce 2009	57,99 %

Zdroj: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

---

¹⁶ *Vězeňská služba ČR: Zacházení s vězněnými osobami* [online]. 2010 [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/zachazeni-s-veznenymi-osobami-6125>

Další výzvou, které mohou vězni čelit, je **vzdělávání odsouzených**. Vězeňský systém, resp. vězeňská služba, zajišťuje vzdělávání ve všech typech – od základního až po vysokoškolské. Dnes tak není problém ve vězení získat vysokoškolské vzdělání.

O **zdravotní péči odsouzených** se starají speciálně vyškolení lékaři, kteří mají k dispozici dvě vlastní nemocnice, z níž jedna disponuje také operačním sálem. Omezení, které se dotýká odsouzených, je mj. odejmutí práva na svobodnou volbu lékaře, klinického psychologa, zdravotnického zařízení a dopravní služby.¹⁷

Hlavní zásady výkonu trestu

§ 2 a § 3 Zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody vymezuje hlavní zásady výkonu trestu a definuje orgány zajišťující výkon trestu:

- 1) Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti
- 2) S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

§ 3 Orgán zajišťující výkon trestu

- 1) Střežení odsouzených, dozor nad nimi, metody zacházení s odsouzenými a stanovené podmínky výkonu trestu zajišťuje Vězeňská služba České republiky (dále jen „Vězeňská služba“)

---

¹⁷ *Vězeňská služba ČR: Zdravotní péče poskytovaná osobám ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody* [online]. 2010 [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/vykon-vezenstvi-16/zdravotni-pece-poskytovana-osobam-ve-vykonu-vazby-nebo-trestu-odneti-svobody-6073>

- 2) Vězeňská služba je oprávněna odsouzeným vydávat pokyny a příkazy a používat vůči nim jen taková omezení a donucovací prostředky, které připouští zvláštní zákon (Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky)
- 3) Povinnosti a oprávnění příslušníka Vězeňské služby stanoví zvláštní zákon. Občanský pracovník Vězeňské služby je oprávněn vydávat odsouzeným pokyny a příkazy v rozsahu stanoveném tímto zákonem
- 4) Zaměstnancem Vězeňské služby se pro účely tohoto zákona rozumí jak příslušník, tak občanský pracovník Vězeňské služby.

Příslušník je při plnění svých povinností v rámci výkonu trestu odnětí svobody oprávněn použít donucovací prostředky, jen pokud je to nezbytné k zajištění pořádku a bezpečnosti, a to vůči osobám, které ohrožují život nebo zdraví, úmyslně poškozují majetek nebo se násilím snaží mařit účel výkonu trestu odnětí svobody anebo narušují pořádek v prostorách Vězeňské služby, ve věznici pro místní výkon trestu nebo v bezprostřední blízkosti střežených objektů, v nichž je vykonáván trest odnětí svobody. **Donucovacími prostředky** jsou¹⁸:

- Hmaty, chvaty, údery a kopy sebeobrany
- Předváděcí řetízky
- Pouta
- Poutací popruhy
- Pouta s poutacím opaskem
- Slzotvorné prostředky
- Obušek
- Služební pes
- Vodní stříkač
- Zásahová výbuška
- Expanzní zbraň

---

¹⁸ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 228 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-807-3577-063. S. 9

- Úder střelnou zbraní
- Hrozba střelnou zbraní
- Varovný výstřel

2.3 Problémy současného vězeňského systému

Vězeňský systém se v současnosti potýká s několika stěžejními problémy, které v důsledku snižují jeho kvalitu. Mezi nejzásadnější patří přeplněnost věznic, nedostatečné financování či nezaměstnanost vězňů.

Přeplněnost věznic

Česká republika se, stejně jako mnoho dalších zemí, potýká s přeplněností věznic. Ta je dána velkým počtem odsouzených osob k nepodmíněnému odnětí svobody a počtem míst ve věznicích. Tu názorně ilustrují informace aktuálního stavu kapacity a obsazenosti ubytovací kapacity věznic.

Tabulka č. 1: Ubytovací kapacity (k 20. 4. 2012)

UBYTOVACÍ KAPACITY

Poslední aktualizace: 20.4.2012

	kapacita	skutečnost	naplněnost
výkon vazby	2 432	2 497	102,67%
výkon trestu	18 319	21 219	115,83%
detence	48	21	43,75%
celkem	20 799	23 737	114,13%

Zdroj: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

Z uvedených údajů vyplývá, že zejména počet osob ve výkonu trestu hluboce přesahuje kapacitu míst ve věznicích, konkrétně o 15 procent.

V důsledku tohoto stavu se snižuje hygienická situace ve věznicích. Přehlednost zapříčiňuje nedostatek toalet, počet vězňů navíc znemožňuje pravidelné mytí prádla, což se v důsledku projevuje špinavým či roztrhaným oblečením. Důležité je také spojování vězňů pocházejících z různých prostředí, neboť jejich návyky (např. kouření) ovlivňují ostatní.

Nedostatečné financování

Podfinancování vězeňského sektoru se, jelikož se jedná o veřejnou službu, stává v současné době terčem tzv. „utahování opasků“, kdy se redukuje výdaje do tohoto sektoru, přičemž je zde požadavek minimálně na zachování kvality. Pro ilustraci je použita odpověď prvního náměstka ministra spravedlnosti Jana Kubaty, který má na starosti vězeňskou službu.

Máte představu o konkrétní částce, která by vězeňské službě pomohla¹⁹?

Pohybovat se budeme v řádu stamilionů korun. A to mluvím jenom o prioritní snaze zastavit zhoršování stavebnětechnického stavu našich věznic, o snížení přeplněnosti na přijatelnou hladinu a o zvýšení zaměstnanosti vězňů. Pro nás je podstatné to, že se nebude jednat o jednorázový výdaj, ale měl by to být systémový výdaj. To znamená, pokud se domluvíme na nějaké finanční částce, potom by měla plynout přes ministerstvo spravedlnosti na vězeňskou službu každý rok a ne pouze výjimečně, jednorázově.

Současný rozpočet vězeňské služby je více než sedm miliard korun, přičemž ekonomická situace nedovoluje navýšení tohoto stavu a naopak dochází k jeho snižování. Tento stav, spolu s ostatními povinnostmi vězeňské služby způsobuje to, že vězeňská služba navíc zajišťuje ostrahu justičních budov a eskorty vězněných osob (přemístí cca 130 000 vězněných osob ročně), zatímco v jiných evropských zemích či ve Spojených státech tyto činnosti vykonávají jiné subjekty. Obecně tak lze říci, že počet zaměstnanců je ve vztahu k počtu vězněných osob výrazně nižší než v

---

¹⁹ Vláda si dobře uvědomuje podfinancovanost vězeňství. *České vězeňství*. 2011, č. 1. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Ceske%20vezenstvi/2011/CV1_2011_web.pdf

západoevropských zemích. V některých věznicích, například v Kynšperku nad Ohří a ve Světlé nad Sázavou již dosáhl poměr počtu vězňů na zaměstnance stavu 3,5:1, respektive 4:1.

Druhá vlna hospodářské krize a reformní snahy současných vlád tak pro financování vězeňského systému v ČR nepřinášejí dobré zprávy. Nelze předpokládat, že se v současné situaci nějakým zásadním způsobem změní financování této veřejné bezpečnostní služby.

Nezaměstnanost vězňů

Dalším, podstatným problémem, je nezaměstnanost vězňů. I za předpokladu, že dnes pracuje cca 60 procent vězňů, je tento stav stále neuspokojivý. Ministerstvo spravedlnosti proto plánuje novelu zákona, ve které by se objevila povinnost pracovat po dobu pobytu trestu odnětí svobody.

V současnosti se celkové náklady na jednoho odsouzeného pohybují kolem 1000 korun (40 eur) na jednoho vězně a den. Z této částky ale odsouzení hradí jen část, maximálně do výše 1500 korun (60 eur) měsíčně.²⁰ Tato nerovnoměrnost zapříčiňuje, že ačkoli stát zaplatí za jednoho vězně měsíčně cca 30 tisíc korun, odsouzený uhradí maximálně jednu dvacetinu. Snižující se množství financí putující do vězeňské služby a na druhou stranu zvyšující se počet vězňů tak klade před politiky nutnost rozhodnutí, zda a v jakém měřítku přinutit odsouzence pracovat, aby tak pokryli alespoň část nákladů na ně vynaložených.

Formy zaměstnávání odsouzených:

Odsouzené osoby zařazené do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody jsou zaměstnávány některou těchto forem zaměstnání:

---

²⁰ *Vězeňská služba ČR: Zacházení s vězněnými osobami* [online]. 2010 [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/zachazeni-s-veznenymi-osobami-6125>

1. V režii věznice
2. V rámci střediska hospodářské činnosti
3. U podnikatelských subjektů
4. Vzdělávání formou denního studia a kurzů

Komplikací, která omezuje zaměstnávání vězňů, je nedobrá hospodářská situace, kdy již není tak snadné jako dřív, zajistit pro vězně efektivní práci v relativní blízkosti věznice.

2.4 Evropská pravidla pro vězeňství

Výbor ministrů Rady Evropy na svém 952. zasedání 11. ledna 2006 schválil nová, aktualizovaná Evropská pravidla pro vězeňství, ve kterých stanovuje společná pravidla v oblasti vězeňství. Evropská pravidla pro vězeňství se skládají z **devíti částí**. Evropská pravidla pro vězeňství jsou přiložena v příloze. Níže bude nastíněn obsah jednotlivých částí:

První část obsahuje *základní principy* vězeňství a stanovuje *rozsah a působnost* těchto pravidel.

Druhá část stanovuje *podmínky pro výkon trestu*, resp. pro příjem, umístění a ubytování, osobní hygienu, oděv a lůžkoviny, stravování, právní poradenství, styk s vnějším světem, vězeňský režim, práci, cvičení a rekreační činnosti, vzdělávání, svobodu myšlení, svědomí a víry, informovanost, majetek vězňů, přemísťování vězňů, propouštění vězňů, ženy, umístění dětí, děti, cizí státní příslušníky a etnické nebo jazykové menšiny.

Třetí část se zabývá *zdravím vězňů*. Obsahuje pravidla pro zdravotní péči, organizaci zdravotní péče ve vězení, lékařský a zdravotnický personál, povinnosti lékařského personálu, poskytování zdravotní péče, psychické zdraví a jiné záležitosti.

Čtvrtá část se zabývá *pořádkem*. Obsahuje tedy pravidla pro obecný přístup k udržování pořádku, bezpečnost, osobní bezpečnost, zvláštní opatření pro maximální bezpečnost, osobní prohlídky a kontroly, trestné činy, disciplínu a trest, dvojí potrestání, použití síly, omezovací prostředky, zbraně či žádosti a stížnosti.

V **páté části** jsou stanovena pravidla pro *vedení věznice a personál*. Obsahuje pravidla pro práci ve věznici jako veřejná služba, výběr vězeňského personálu, výcvik vězeňských pracovníků, řízení věznice, odborný personál, informovanost veřejnosti a výzkum a hodnocení.

Šestá část obsahuje pravidla pro *státní inspekce a nezávislé kontroly*.

Sedmá část se zabývá *neodsouzenými vězni*. Stanovuje tedy pravidla pro postavení neodsouzených vězňů, přístup k neodsouzeným vězňům, ubytování, oděv, právní poradenství, styk s vnějším světem, práci a přístup k režimu pro odsouzené vězně.

Osmá část se zabývá *režimy odsouzených vězňů*. Stanovuje pravidla jako cíle režimu pro odsouzené vězně, realizace režimu pro odsouzené vězně, organizační aspekty umístování odsouzených vězňů, práce vykonávaná odsouzenými vězni, vzdělávání odsouzených vězňů a propouštění odsouzených vězňů.

Devátá část konstatuje, že Evropská vězeňská pravidla musí být pravidelně aktualizována.

EVP byly vytvořeny s úmyslem přijetí těchto pravidel v národních zákonech, popř. pozměnění těch stávajících tak, aby nebyly s touto listinou v rozporu. Díky těmto pravidlům jsou tak nastaveny podmínky pro vytvoření podobné úrovně vězeňského systému ve všech dotčených zemích. EVP však mají charakter tzv. *soft law*, neboli mají pouze povahu doporučení. Jejich zavedení do národních norem je však vzhledem k jejich povaze žádoucí.

3. Vězeňské systémy ve vybraných evropských zemích

3.1 Slovensko

Slovenský sbor vězeňské a justiční stráže

Podle zákona č. 4/2001 Sb. Zákona o sboru vězeňské a justiční stráže je charakterizovaný jako ozbrojený bezpečnostní sbor, který plní úlohy na úseku výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody, ochrany a střežení objektů sboru a ochrany pořádku a bezpečnosti v soudních objektech a objektech prokuratury.²¹

Sbor tvoří:

- Generální ředitelství
- Ústavy výkonu vazby, ústavy výkonu trestu odnětí svobody, ústav na výkon trestu odnětí svobody pro mladistvé a nemocnice pro obviněné a odsouzené
- Příslušníci sboru

Generální ředitelství a jednotlivé ústavy zřizuje Ministerstvo spravedlnosti SR, přičemž samotný sbor je podřízen ministru spravedlnosti. Generální ředitel je za výkon své funkce odpovědný přímo ministru spravedlnosti.

Mezi základní úkoly Sboru patří:

- Zabezpečení výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody
- Zabezpečení a ochrana objektů pro výkon trestu
- Zabezpečení péče a zaměstnanosti odsouzených
- Zabezpečení pořádku a bezpečnosti v soudních objektech
- Zabezpečení zadržení obviněného a odsouzeného v soudním objektu a dodání do výkonu vazby či trestu odnětí svobody
- Zabezpečuje a vykonává eskorty na území Slovenské republiky
- Vykonává program ochrany svědka
- Zabezpečuje zdravotní službu pro zaměstnance a odsouzené

---

²¹ *Zbor väzenskej a justičnej stráže* [online]. [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <http://www.zvjs.sk/?o-zbore-vezenskej-a-justicnej-st>

- Působí jako orgán činný v trestním řízení, kdy odhaluje trestné činy příslušníků Sboru a odsouzených
- Spolupracuje s vězeňskými službami jiných států
- Vede evidenci a statistiky potřebné pro plnění úkolů sboru

Tabulka č. 2: Počet obviněných a odsouzených ve SR

Vývoj počtu obviněných a odsouzených	Obvinění ve vazbě (k 31. 12)	Odsouzení (k 31. 12)	Celkem (k 31. 12)
2006	2243	6006	8249
2007	1849	6137	7986
2008	1553	6613	8166
2009	1621	7695	9316
2010	1464	8567	10031

K 31. 12. 2010²² bylo v 18 slovenských věznicích umístěno 8567 odsouzených a 1464 obviněných, celkem tedy 10031 vězňů. Trend vývoje počtu obviněných a odsouzených jasně ukazuje, že ve Slovenské republice klesá počet obviněných a naopak stoupá počet odsouzených, přičemž celkově dochází k nárůstu absolutního počtu trestanců. Zatímco ke konci roku 2006 bylo ve slovenských věznicích umístěno “pouze“ 8249 vězňů (včetně obviněných ve vazbě), na konci roku 2010 jich bylo už 10031 (včetně obviněných ve vazbě), z čehož vyplývá, že se na Slovensku zvyšuje počet trestných činů, u kterých se ukládá nepodmíněný trest odnětí svobody. Současně s tím se také zvyšuje objasněnost a klesá počet obviněných na úkor odsouzených.

Odsouzení jsou umístováni do třech typů věznic lišící se stupněm ostrahy. Věznice pro trestance s méně závažným proviněním má charakter **minimální stupeň ostrahy**, následuje **střední stupeň ostrahy** a pro nejtěžší zločince disponuje Slovenská republika věznicemi s **maximálním stupněm ostrahy**. Nejvyšší počet odsouzených si

---

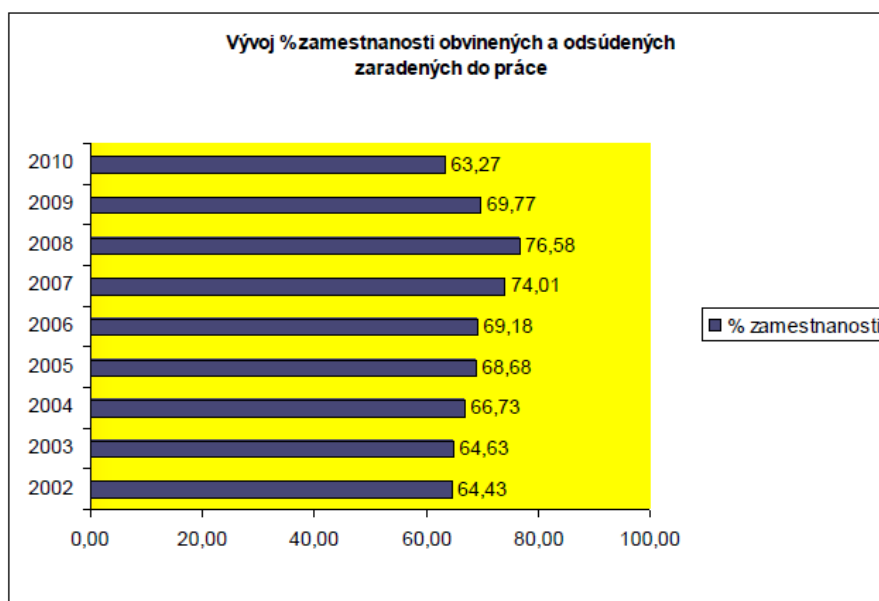
²² Ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2010. Bratislava, 2011. Dostupné z: <http://www.zvjs.sk/dokumenty/Rocenka-2010.pdf>

odpykává trest nejvýše do 10 let odnětí svobody ve věznici s minimálním stupněm ostrahy. Trest odnětí svobody na doživotí si ve slovenských věznicích odpykává 35 vězňů. Nejpočetnější skupinou odsouzenců jsou osoby ve věku od 30 do 45 let.

Vzdělávání slovenských vězňů se zaměřuje především na oblasti kurzů pro ngramotné, doplnění základního vzdělání, získání kvalifikace na odborných učilištích, různé rekvalifikační kurzy apod.

V roce 2010 činil **rozpočet** Sboru vězeňské a justiční stráže 135 517 945 Euro, což při aktuálním kurzu 25 Kč/1 Euro v přepočtu **znamená cca 3.388 mld. Kč**. I přes zdánlivě vysokou částku byl však Sbor vězeňské a justiční stráže v roce 2010 **nedofinancován**, což se projevilo realizací pouze základních nevyhnutelných potřeb, jako jsou úhrady za potraviny, energie, hrubé pracovní odměny, poplatky za odpady, revize a daně.

Zaměstnanost vězňů se v dotčeném roce pohybovala okolo 63%, přičemž v roce 2009 to bylo dokonce 70%. Odsouzení jsou zaměstnáváni buď ve vnitřním chodu, nebo ve vedlejších střediscích hospodářských ústavů. V důsledku hospodářské krize byla zaměstnanost negativně ovlivněna, což u některých smluvních partnerů v důsledku znamenalo časté přerušování zakázek, popř. ukončení spolupráce.

Zdroj: Statistická ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2010

V **personální oblasti** zabezpečovalo vězeňskou službu průměrně 4401 příslušníků sboru vězeňské a justiční stráže.

Zdroj: Statistická ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2010

3.2 Polsko

Vězeňská služba Polské republiky provádí za podmínek stanovených v novelizovaném zák. č.79/2010 Sb. Zákona o Vězeňské službě nezbytné úkony v prosazování trestů odnětí svobody a zadržování. Vězeňská služba je uniformovaná a ozbrojená nepolitická organizace podřízená ministru spravedlnosti. Má vlastní organizační strukturu.

Orgány Vězeňské služby²³:

- 1) Generální ředitel Vězeňské služby
- 2) Okresní ředitel Vězeňské služby

---

²³ čl. 7 zák. č. 79/2010 Sb. Zákona o Vězeňské službě

3) Ředitel vězení

4) Velitel střediska vzdělávání Vězeňské služby, velitel výcvikového střediska Vězeňské služby a velitel střediska pro zaměstnance Vězeňské služby

Hlavní úkoly Vězeňské služby²⁴:

- Nápravná činnost pro osoby odsouzené k odnětí svobody, a to především tím, že organizuje takové pracovní prostředí, které vede k získání odborné kvalifikace, vzdělání a organizuje také kulturní a vzdělávací činnosti
- Provádění vyšetřovací vazby způsobem, kterých chrání průběh trestního řízení
- Zajišťuje, aby byla dodržena práva, lidská důstojnost, zdraví a náboženské přesvědčení u osob odsouzených k trestu odnětí svobody (popř. ve vazbě)
- Zajišťuje ochranu veřejnosti před pachateli trestných činů umístěných ve věznicích a vazebních věznicích
- Zajišťuje pořádek a bezpečnost ve věznicích

Tabulka č. 3: Počet obviněných a odsouzených v Polské republice

Vývoj počtu obviněných a odsouzených	Obvinění (k 31. 12) – ve vazbě	Odsouzení (k 31. 12)	Celkem (k 31. 12)
2009	9460	74116	83576
2010	8389	71867	80256
2011	8159	72692	80851

K 31. 12. 2011²⁵ bylo v 85 polských věznicích umístěno 72692 odsouzených a 8159 obviněných, celkem tedy 80851 vězňů. Trend vývoje počtu obviněných a odsouzených

---

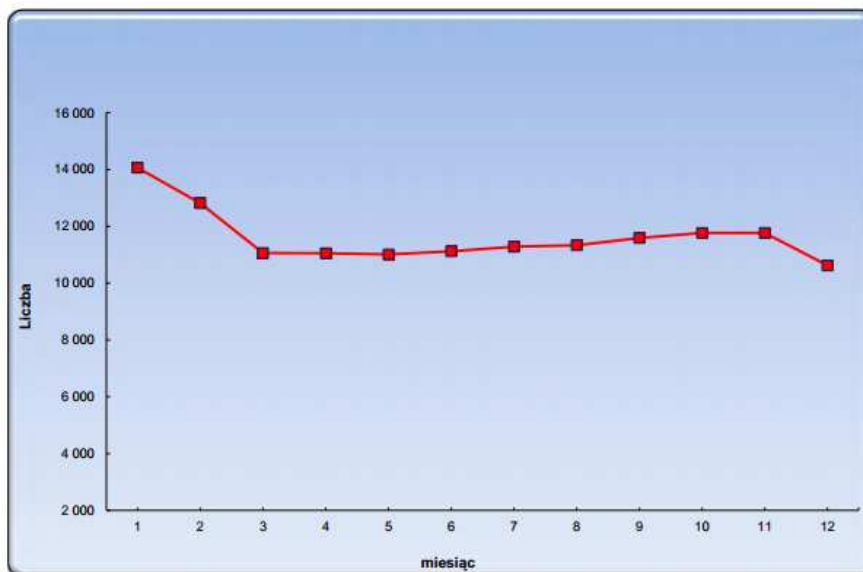
²⁴ *Statistická Ročenka Vězeňské služby 2011.* Warszawa, 2012. Dostupné z: <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/statystyki/statystyki-2011/>

ukazuje, že v Polsku došlo v roce 2010 ke snížení počtu vězňů. V nadcházejícím roce se tento trend otočil a počet odsouzených i přes úbytek obviněných ve vazbě stoupá.

Odsouzení pachatelé v Polsku jsou umísťováni s ohledem na charakter trestného činu a věku pachatele do věznic podle toho, zda se jedná o první delikt či jsou recidivisté. S ohledem na to se tedy v Polsku vyskytují věznice otevřené, polootevřené a uzavřené. V každé z nich platí jiný režim ostrahy, kdy v uzavřené věznici platí nejpřísnější pravidla.

Zaměstnanost vězňů v Polsku se změnila v důsledku rozsudku Ústavního soudu ze dne 23. Února 2010, kterým stanovil mzdu vězňů na hranici minimální mzdy. Toto nařízení tak znamenalo velký pokles pracujících vězňů. Zatímco v roce 2009 bylo zaměstnáno necelých 20 procent vězňů, po tomto nařízení jich v roce 2011 bylo jen 13 procent.

Graf: *Vývoj počtu zaměstnaných odsouzených k odnětí svobody v roce 2011*

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby 2011

²⁵ Statistická ročenka Vězeňské služby 2011. Warszawa, 2012. Dostupné z: <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/statystyki/statystyki-2011/>

V roce 2011 činil **rozpočet** sboru vězeňské a justiční stráže 2 373 267 000 Zlotých, což při aktuálním kurzu 5.9 Kč/1 Zlotý v přepočtu **znamená cca 14.002 mld. Kč.**²⁶

Vzdělávání vězňů v Polsku je organizováno na třech základních školách, devíti středních školách a devatenácti odborných učilištích. Nabídka dokončení vzdělání či zvýšení jeho stupně využívá přibližně čtyři a půl procenta odsouzených.

V **personální oblasti** zabezpečovalo vězeňskou službu 27515 příslušníků vězeňské služby (k 30. 9. 2010).

4. Srovnání vězeňských systémů vybraných evropských zemí

Z výše uvedených kapitol bude provedena analýza vězeňských systémů České republiky, Slovenska a Polska. Nejprve budou stanoveny výzkumné otázky a poté provedeno srovnání z dostupných (nejnovějších) údajů vězeňských systémů.

4.1 Stanovení výzkumných otázek

- 1) Jakou zásadní změnu pro český vězeňský systém znamenala revoluce z roku 1989?
- 2) Jak rozdílná je zákonem stanovená organizace vězeňské služby v České republice, na Slovensku a v Polsku?
- 3) Jsou typy věznic v České republice, na Slovensku a v Polsku shodné?
- 4) Jaké jsou zásadní problémy zkoumaných vězeňských systémů?
- 5) Chystají se nějaké zásadní změny pro současný vězeňský systém?

---

²⁶ *Rozpočet Ministerstva spravedlnosti* [online]. 2010 [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/budzet/>

4.2 Srovnání vězeňských systémů v ČR a sousedních zemích

Vězeňské služby ve všech zkoumaných státech mají podobné úkoly vyplývající z národních zákonů tomu určených. Jedná se tedy o nápravnou činnost pro osoby odsouzené k odnětí svobody; provádění vyšetřovací vazby; zajišťuje dodržování práv u osob odsouzených k trestu odnětí svobody (popř. ve vazbě); zajišťuje ochranu veřejnosti před pachateli trestných činů umístěných ve věznicích a vazebních věznicích; zajišťuje pořádek a bezpečnost ve věznicích; provádí eskorty vězňených osob; zajišťuje zdravotní péči a vzdělání odsouzeným a v neposlední řadě také zajišťuje zaměstnávání odsouzených.

Všechny zkoumané vězeňské služby spadají pod ministerstvo spravedlnosti a mají ve svém čele generálního ředitele, který je v ČR a SR jmenován ministrem spravedlnosti. V Polsku jmenuje generálního ředitele předseda vlády na návrh ministra spravedlnosti.

Množství a charakter věznic jsou ve zkoumaných systémech velmi rozdílné. Ačkoli slouží primárně ke stejnému cíli, tj. výkon trestu odnětí svobody (popř. vazby), mají svá národní specifika. V České republice se systém věznic dělí podle charakteru ostrahy, tj. věznice s dohledem, věznice s dozorem, věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Začlenění odsouzeného do některého z uvedených typů je realizováno na základě závažnosti jeho činu. Podobně jako v České republice i Slovenská republika umísťuje odsouzence do věznic se třemi stupni ostrahy – věznice s minimálním stupněm ostrahy, do které jsou umísťováni osoby s méně závažným prohřeškem; věznice se středním stupněm ostrahy a nakonec věznice s maximálním stupněm ostrahy, které jsou určeny pro nejtěžší zločince. Polský vězeňský systém oproti tomu zohledňuje věk odsouzeného a fakt, zda se jedná o recidivní chování či nikoliv. Na základě těchto faktů a závažnosti trestného činu poté rozlišuje věznice na otevřené (pro méně závažné delikty), polootevřené a uzavřené, které jsou určeny pro těžké zločince a recidivisty.

Velmi zajímavý ukazatel je v počtu vězňů, zejména poté v počtu vězňů v přepočtu na 100 tisíc obyvatel. V českých věznicích přebývá 23737 osob, což znamená 225 vězňů na 100 tisíc obyvatel. Ve Slovenských věznicích se podle posledních dostupných

údajů nachází 10031 vězňů, což znamená 184 vězňů na 100 tisíc obyvatel. Konečně v Polských věznicích přebývá 80851 odsouzených, což znamená 210 vězňů na 100 tisíc obyvatel. Do výsledků však jsou započítáváni i cizí státní příslušníci odpykávající si trest v zemích, kde byly za trestný čin odsouzeni. Ze zkoumaných států má tak nejvyšší podíl vězňů na počet obyvatel Česká republika. Za tímto výsledkem stojí mj. také nevyužívání alternativních trestů, zejména v podobě ukládání domácího vězení, či velký počet osob odsouzených k trestu odnětí svobody za méně závažné trestné činy, jako je např. opakované neplacení alimentů apod. Ačkoli má Česká republika nejvyšší podíl vězňů na obyvatelstvo, co se týče nejtěžších trestů, tj. doživotního odnětí svobody, tak v tom dosahuje ze zkoumaných zemí nejlepšího výsledku, a to 0,4 vězně s trestem doživotního odnětí svobody na sto tisíc obyvatel. Následuje Slovensko s výsledkem 0,65 osob s doživotním trestem na sto tisíc obyvatel a Polsko s téměř dvojnásobným výsledkem než ČR, konkrétně 0,75 osob s doživotním trestem na sto tisíc obyvatel.

Nejdůležitějším článkem ve vězeňském systému je personál, neboli kmenový zaměstnanci, kteří dohlížejí nad vykonáváním úkolů v oblasti výkonu vazby či trestu odnětí svobody. V této charakteristice je nutné použít údaje o věznicích a zaměstnancích vězeňské správy (vyjma úředníků). Počet zaměstnanců na jednoho odsouzeného je ze sledovaných zemí nejpříznivější na Slovensku, kde na jednoho zaměstnance připadá 2,3 odsouzených. V Polsku je tento poměr 2,9 a nejhorší je v České republice, kde na jednoho zaměstnance připadá 3,5 vězně.

Zaměstnávání vězňů se uskutečňuje ve všech sledovaných zemích. Společným rysem, který vězeňské systémy ve vztahu k zaměstnávání odsouzených v posledních letech vykazují, jsou důsledky ekonomické krize. Ta se na zaměstnávání odsouzených projevila v menší poptávce po jejich pracovní síle. V České republice dlouhodobě pracuje zhruba 60 procent vězňů, na Slovensku je tento stav ještě příznivější, konkrétně 63 procent v roce 2010, resp. 70 procent v roce 2009. Zaměstnávání vězňů v Polsku nejen, že bylo negativně ovlivněno ekonomickou krizí, ale zejména rozhodnutím Ústavního soudu, který v roce 2010 nařídil minimální mzdu pro pracující vězně. Tím se snížila poptávka po nich a celkový počet se tak s tehdejších 20 procent snížil na pouhých 13 procent.

Ve všech sledovaných zemích se uplatňuje také princip efektivního začlenění jedince zpět do společnosti po odpykání trestu, což s sebou přináší nutnost vzdělávání odsouzených zločinců. Umožňují tak dokončení základního vzdělání, odborného učiliště či střední školy. V České republice mají vězni možnost studovat vysokou školu při výkonu trestu odnětí svobody. S ohledem na charakter odsouzených se v čím dál větší míře uplatňují různé rekvalifikační kurzy, díky kterým nejen že odsouzení získávají větší množství nabídek pro práci ve vězení, ale také jsou jim základem po navrácení se do společnosti.

Podstatné je také vzdělávání příslušníků a zaměstnanců vězeňské služby, na které je kladen důraz ve všech třech zemích. Zvyšování vzdělání i odborné kvalifikace je tak důležitým procesem ve vězeňském systému.

Diskuze

Na základě zjištěných skutečností znějí odpovědi na definované výzkumné otázky takto:

- 1) Jakou zásadní změnu pro český vězeňský systém znamenala revoluce z roku 1989?
Sametová revoluce a s ní změna komunistického režimu přinesla také změny pro vězeňský systém. Vězeňství bylo do té doby používáno nejen k potrestání zločinců, ale také se stávalo nástrojem prosazování komunistické moci, kdy režim své odpůrce zmanipulovanými procesy přesunoval za mříže tehdejších věznic.

- 2) Jak rozdílná je zákonem stanovená organizace vězeňské služby v České republice, na Slovensku a v Polsku?
Ve všech třech zkoumaných vězeňských systémech spadá vězeňská služba pod ministerstvo spravedlnosti. Vedoucího činitele, tj. generálního ředitele, jmenuje ministr spravedlnosti, kterému je GŘ přímo odpovědný. V Polsku volí GŘ premiér na základě návrhu ministra spravedlnosti. Organizace příslušných ústavů je podobná ve všech třech systémech – v čele jednotlivých věznic a ústavů stojí ředitelé odpovědní GŘ. Také zde můžeme nalézt shodu v ústavech zajišťující vzdělání a zaměstnávání odsouzených k odnětí svobody či lékařskou péči.

- 3) Jsou typy věznic v České republice, na Slovensku a v Polsku shodné?
Věznice ve zkoumaných vězeňských systémech jsou rozlišeny podle závažnosti činu, které odsouzený k trestu odnětí svobody spáchal, popř. je navíc zohledněna recidivita či věk odsouzeného – neboli naděje nápravy. V České republice jsou věznice s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Zvláštním typem jsou ústavy pro mladistvé. Na Slovensku jsou věznice rozděleny podle velikosti ostrahy, tj. s minimálním, středním a maximálním stupněm ostrahy. V Polsku jsou poté věznice otevřené, polootevřené a uzavřené.

4) Jaké jsou zásadní problémy zkoumaných vězeňských systémů?

Mezi nejzásadnější problémy všech tří vězeňských systémů patří přeplněnost věznic, nezaměstnanost odsouzených a nedostačující finanční rozpočty. Přeplněnost věznic je dána zvyšujícím se počtem odsouzených vězňů a prakticky stabilním množstvím lůžek ve věznicích. Změna tohoto stavu je řešena např. využitím již zrušených středisek pro azylovou politiku, avšak ani uvolnění těchto míst nestačí. Řešením by bylo vložení více financí ze státního rozpočtu, avšak v době celosvětových ekonomických turbulencí a politice snižování výdajů se jen stěží v nejbližší době tento nedostačující stav změni. Pomoci by také mohla lepší zaměstnanost vězňů, neboť náklady na jednoho jsou enormně vysoké.

5) Chystají se nějaké zásadní změny pro současný vězeňský systém?

Mezi nejzásadnější změny, které se pro současný vězeňský systém plánují, patří povinnost vězňů pracovat, což by v důsledku pomohlo už tak napjaté finanční situaci. Je mnoho odsouzených, kteří by pracovat ve vězení mohli, avšak nechtějí.

Závěr

Trest odnětí svobody představuje v moderní společnosti nejvyšší možný trest, neboť člověka vyjímá z prostředí, ve kterém žije, a vkládá jej do prostředí, které se jej snaží resocializovat. Současně s tím se tímto společnost brání dalšímu páčání trestných činů tímto pachatelem. Dobře fungující vězeňský systém tak dokáže společnost zlepšovat tím, že do ní navrácí „polepšené“ pachatele a dělá ji tak bezpečnější. Ovšem i sebelepší systém ztroskotá na člověku jako takovém, tudíž stoprocentní náprava všech není možná.

Míra humanizace, tedy polidštění, však musí mít určité meze. Není možné, aby se vězení stalo takovou institucí, které se určitá část společnosti nebojí. Na druhou stranu jen vyváženou mírou humanizace lze napravit odsouzené. Zaměstnávání a vzdělávání osob odsouzených k odnětí svobody je základním předpokladem pro nápravu a smysluplné využití času nestráveného na svobodě.

Mezi velké současné problémy patří nízká míra zaměstnanosti vězňů, špatné rozpočtové podmínky jednotlivých vězeňských systémů a především zvyšující se počet odsouzených k odnětí svobody. Pokud se podaří, alespoň částečně, tyto tři hlavní problémy odstraňovat, je zde velký předpoklad pro efektivnější vězeňské systémy nejen u nás, ale i v ostatních zemích. V současné době je však tato snaha minimalizována důsledky celosvětových finančních problémů, které zapříčiňují snižující výdaje na vězeňství, méně pracovních příležitostí pro odsouzené a zvyšující se kriminalitu, která vede právě ke zvyšování počtu vězňů.

Po zvážení všech dostupných údajů lze konstatovat, že je české vězeňství na vyspělé úrovni, ačkoli má ještě, především s ohledem na vyspělejší systémy, co dohánět. Důležité pro další vývoj českého vězeňského systému je, že přijal evropské normy a pravidla, které mají přímý vliv na efektivitu vězeňství.

Resumé

Vězeňství je jedna ze základních oblastí práva a v současné moderní společnosti má velký význam především prevence. Na tuto skutečnost tak reaguje samotný vězeňský systém, zejména po roce 1989, tak, že samotný výkon odnětí svobody už není pro odsouzené “žalář o chlebu a vodě“, ale především místem pro nápravu osobnosti s cílem efektivního opakovaného začlenění do společnosti po vypršení trestu.

V realizované práci jsem tedy téma rozdělila do několika čtyř kapitol. V první kapitole jsem postihla historické milníky českého vězeňství, vývoje soudní moci a trestů. Toto postihnutí je důležité zejména pro pochopení rozdílů v pojetí trestů v minulosti a nyní. Druhá část popisuje základní pilíře současného českého vězeňského systému včetně pilířů, na kterých stojí. Ve třetí kapitole jsem vymezila nejdůležitější charakteristiky vězeňství ve vybraných evropských zemích, konkrétně ve Slovenské republice a v Polsku, a konečně shrnula a srovnala tyto různé vězeňské systémy. Čtvrtá, poslední část, obsahuje srovnání vybraných vězeňských systémů a vězeňství současnosti.

Výkon trestu odnětí svobody je tak dnes velmi řešenou problematikou, což ostatně dokládá snaha Rady Evropy o zavedení univerzálních humánních a demokratických pravidel v podobě Evropských vězeňských pravidel. Tento dokument byl již několikrát aktualizován a přináší s sebou takové návrhy, které se snaží co nejvíce zefektivnit vězeňský systém.

Summary

The prison system is one of the basic areas of modern law and society is of great importance especially prevention. The fact that the prison system reacts, especially after 1989, so that power itself is no longer a prison for convicts' prison on bread and water ",but above all a place to correct the figures to the effective re-integration into society after the expiration of sentence.

At work, I realized then divided into several topic four chapters. In the first chapter, I hit a historical milestone of the Czech prison system, the development of the judiciary and penalties. The afflicted is particularly important for understanding differences in the concept of punishment in the past and now. The second part describes the basic pillars of contemporary Czech prison system, including the pillars on which it stands. In the third chapter, I defined the most important characteristics of the prison system in selected European countries, namely in the Slovak Republic and Poland, and finally summarized and compared these different prison systems. The fourth and last section contains a comparison of selected prisons and prison systems today.

Imprisonment, is now a solved problem, which is also evidenced by the effort of the Council of Europe on the introduction of universal human and democratic rules in the form of the European Prison Rules. This document has been updated several times and brings with it such proposals, which are trying their best to streamline the prison system.

Seznam použité literatury a zdrojů

1. Evropská vězeňská pravidla. Příloha časopisu České vězeňství, č. 3/1996.
2. FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Vyd. 1. Praha: Rybka Publishers, Knížní klub, 1999, 463 s. ISBN 80-242-0087-2.
3. HENDRYCH, Dušan. *Právníký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1
4. KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 228 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-807-3577-063.
5. MATOULEK, Josef a Helena SEJKOROVÁ. *Právní rádce odsouzeného*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 223 s. Praktik. ISBN 978-808-7212-89
6. MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 75 s. Edice učebnic Právnícké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 132. ISBN 80-210-1248-X.
7. *Vězeňská služba: Statistická ročenka* [online]. 2011[cit. 2012-04-22]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf.
8. *Ročenka Vězeňské služby 2011*. Warszawa, 2012. Dostupné z: <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/statystyki/statystyki-2011/>
9. *Ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2010*. Bratislava, 2011. Dostupné z: <http://www.zvjs.sk/dokumenty/Rocenka-2010.pdf>
10. Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník
11. Zákon č. 112/1945 Sb. Dekret prezidenta o správě soudních věznic a trestních ústavů
12. Zákon č.121/1920 Sb. Ústavní listina Československé republiky
13. Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky
14. Zákon Slovenskej republiky č. 79/2010 Sb. Zákon o Vězeňské službě

Internetové zdroje:

1. *Rozpočet Ministerstva spravedlnosti* [online]. 2010 [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/budzet/>
2. *Vězeňská služba ČR: Zacházení s vězněnými osobami* [online]. 2010 [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/zachazeni-s-veznenymi-osobami-6125>
3. *Vězeňská služba ČR: Zdravotní péče poskytovaná osobám ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody* [online]. 2010 [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/vykon-vezenstvi-16/zdravotni-pece-poskytovana-osobam-ve-vykonu-vazby-nebo-trestu-odneti-svobody-6073>
4. *Vězeňská služba ČR: Zacházení s vězněnými osobami* [online]. 2010 [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/zachazeni-s-veznenymi-osobami-6125>
5. Vláda si dobře uvědomuje podfinancovanost vězeňství. *České vězeňství*. 2011, č. 1. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Ceske%20vezenstvi/2011/CV_1_2011_web.pdf
6. *Zbor väzenskej a justičnej stráže* [online]. [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <http://www.zvjs.sk/?o-zbore-vezenskej-a-justicnej-st>